

De jaren 70

Leesexemplaar

Voor Nicole

Leesexemplaar

FRANK VAN LAEKEN

De jaren 70

Reconstructie van een
bewogen decennium

P E L C K M A N S

'What's going on?'

Inhoud

Ik was 11 in 1970 9

Inleiding

1 **'War, what is it good for?'** 15

Oorlog & vrede

Vietnam • Het Midden-Oosten • Koude Oorlog •
Noord-Ierland • India-Pakistan • Iran-Irak

2 **1970** 45

Apollo 13 • Faits divers • Winnaars • Afscheid

3 **'Imagine there's no heaven'** 53

Muziek

RIP The Beatles • The Rolling Stones • Bob Dylan • David
Bowie • Pink Floyd • Songsmeden • 'Rumours' • ABBA* •
Soul • Disco • Reggae • Hardrock • Punk • 'Elvis has left the
building' • 'Vlaanderen boven' • Jazz Bilzen & Torhout-
Werchter • RIP John Lennon

4 **1971** 79

BTW • Faits divers • Winnaars • Afscheid

5 **'Ik omhels je voor de laatste keer'** 87

Terrorisme

Zwarte September • Rote Armee Fraktion (Baader-
Meinhof) • Zuid-Molukkers • Brigate Rosse • ETA

-
- 6 **1972** 103
Vrij en Vrolijk • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 7 **'The Games must go on'** 113
Sport
Olympische Spelen • Wielrennen • Voetbal • Boksen •
Formule 1
-
- 8 **1973** 139
Skylab • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 9 **'O, wat een mooie zondag!'** 147
Energie & economie
Oliecrisis • Autoloze zondagen • Kernenergie •
Werk(loosheid) • Gastarbeiders & multinationals
-
- 10 **1974** 169
Totaalvoetbal • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 11 **'An offer you can't refuse'** 177
Film
Woodstock • A clockwork orange • The Godfather 1 + 2 •
The sting • Jaws • One flew over the cuckoo's nest • Taxi
driver • All the president's men • Network • Annie Hall •
Star Wars • Saturday night fever & Grease • The deer hunter •
Apocalypse now • Kramer vs. Kramer • The elephant man
-
- 12 **1975** 193
Vrouwen in het leger • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 13 **'Baas in eigen buik'** 201
Vrouwen & mannen
Feminisme • Abortus • Seks • Homofilie

-
- 14 **1976** 219
Ruisbroek • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 15 **'I am not a crook'** 227
Internationale politiek
Verenigde Staten • Sovjet-Unie • China • Europese
Gemeenschap • Nederland • Groot-Brittannië • Spanje •
Portugal • Chili • Argentinië • Nicaragua • Cambodja •
Iran • Zaïre • Zuid-Afrika • Vaticaanstad
-
- 16 **'De waarheid liegt in het midden'** 259
Media
Televisie • Radio • Schrijvende pers
-
- 17 **1977** 281
Vlaams Blok • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 18 **'Laat ons een bloem'** 289
Klimaat & milieu
Club van Rome • Bezoedeling • Zomer van '76 •
Milieurampen
-
- 19 **1978** 303
Metallurgie • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 20 **'Zonder cultuur geen revolutionaire strijd'** 313
Kunst & cultuur
Literatuur • Podiumkunsten • Beeldende kunst
-
- 21 **1979** 329
Werkloosheid • Faits divers • Winnaars • Afscheid

-
- 22 **'De grondwet is geen vodje papier'** 337
Belgische politiek
Eyskens IV • Eyskens V • Leburton I • Tindemans I •
Tindemans II • Tindemans III • Tindemans IV • Vanden
Boeynants II • Martens I • Martens II • Martens III •
Martens IV
-
- 23 **1980** 361
LSP • Faits divers • Winnaars • Afscheid
-
- 24 **'De autobestuurders zijn er het koppigst'** 369
Verkeer
Nieuwe wegen • Veilig verkeer • NMBS • Sabena
-
- 25 **De jaren 70 en u** 383
Wat verandert er in het dagelijks leven?
Roken doe je nooit alleen • Reclame is overal •
Cassette recorder • Kleurentelevisie • Videorecorder •
Kabel distributie • 'Leuke ding'n voor de mens'n' •
Personal computer
-
- 26 **De jaren 70 en nu** 395
Toen vs. vandaag
Non, non rien n'a changé • Ch-ch-ch-changes
-
- 27 **'Thank you, friends'** 403
Dankwoord
-
- Noten** 405

De auteur (12) in 1971.

Ik was 11 in 1970

Inleiding

‘**D**e werkelijkheid van de jaren zeventig overtreft toch wel alle verbeelding,’ schrijft *Knack*-hoofdredacteur Frans Verleyen in zijn hoofdartikel van 26 januari 1977.¹ Zo, een betere motivatie om een boek te schrijven over dat decennium bestaat er niet.

In de jaren 60 is de ‘verbeelding aan de macht’, in de jaren 70 gebeuren heel wat dingen die die verbeelding tartten. De *sixties* zijn de jaren van ‘*the sky is the limit*’, en zelfs dat klopt niet meer na die eerste maanlanding in juli 1969: er lijken geen grenzen meer te bestáán. In de *seventies* worden de limieten weer veel duidelijker gemarkeerd. Koude Oorlog. Echte oorlog. Terrorisme. Energiecrisis. Klimaatzorgen. Na een decennium van hardop dromen volgt een periode waarin die dromen grotendeels bedrog blijken te zijn. ‘*I’d like to teach the world to sing in perfect harmony*,’ zingen The Hillside Singers in de Coca-Colareclamespot die vóór elke bioscoopfilm de illusie moet wekken van een harmonieuze wereld met alleen maar vrolijke jongens en meisjes. Niets is minder waar. Het is meer zoals in die andere bioscoopreclame voor William Lawson’s whisky: *no rules!* De jaren 60 worden in tal van boeken, artikels, radio- en tv-uitzendingen als mythisch omschreven, maar de jaren 70 waren minstens even belangrijk. En toch ook wel prettig (en prettig gestoord).

In 1970 ben ik 11. Eind 1980 bijna 22. Het zijn mijn tienerjaren, de jaren waarin ik als mens gevormd word. De meesten van ons lopen dan op schoenen met plateauzolen rond met broeken met ‘olifantenpijpen’ en kleurrijke hemden. Meisjes én jongens. We noemen elkaar op de speelplaats liefkozend ‘spast’, ‘boeroe’ of ‘nageboorte’,

en een klasgenoot (m/v) die iets te veel in de gunst van de leraar probeert te staan, spreken we de hele tijd aan als ‘febbekak’. We kijken naar de Nederlandse televisie, daar valt meer te beleven dan op de Vlaamse. We juichen mee met Belgische voetbalclubs die (bijna) top zijn in Europa. We willen dat de oorlog in Vietnam stopt, en die in het Midden-Oosten ook. In Amerika treedt een president af. In België wordt de staat hervormd. We staan op de eerste, nou ja, de tweede rij, of neen, heel eerlijk, we hebben dankzij de ontluikende massamedia enkel het gevoel dat we er altijd en overal bij zijn.

De eerste single die ik koop in het Platenpaleis op de Bredabaan in Merksem is *Borriquito* van Peret, nummer 1 in de *BRT Top 30* in de zomer van 1971, vrolijk gezongen in een taal waarvan ik weinig begriip: Spaans. En nu ik toch bezig ben met gênante bekentenissen: kort daarna versterk ik mijn prille platencollectie met *Schwabadaba ding ding* van Joe Harris. De muzikale genezing volgt anderhalf jaar later, wanneer ik op de speelplaats kuier en er uit de turnzaal een stevige rockbeat klinkt. De laatstejaars – in de ogen van een snotneus als ik: bijna-mannen met halflang haar en bakkebaarden, bijna-vrouwen in hotpants en kleurrijk geschminkt – mogen er exceptioneel een fuif organiseren. Wat ik hoor is *The Jean Genie* van David Bowie. Hé, er bestaat ook andere muziek. Tijd om die te ontdekken!

Wat ik op dat moment al een poos ontdekt heb, is de liefde voor het voetbal. In het moederlijke deel van de familie stroomt namelijk paars bloed. Mijn grootvader heeft de zeven titels van Beerschot tussen de twee wereldoorlogen van op de tribune beleefd, verhalen over de bravourestukjes en fratsen van Rik Coppens kleuren de tafelgesprekken – ook al houdt bomma niet van voetbal – natuurlijk wil ik zodra dat mag mee naar dat magisch klinkende Olympisch Stadion op het Kiel. Ik ben niet eens acht. Boos ben ik, wanneer ik niet naar de bekerfinale mag in 1967. Verheugd ben ik, wanneer dat in 1971 wel mag, nota bene de dag na mijn plechtige communie. Ik zie mijn club in de jaren 70 twee bekercups van België winnen en voor de rest heel wisselvallig presteren, maar ik sta wel op de eerste rij om balkunstenaar Juan Lozano te zien doorbreken.

Wacht even. 1970-1980, schrijf ik. Moet dat niet 1970-1979 zijn? Of 1971-1980?

Siri, wat is een decennium? Een periode van tien jaar, ja, maar wanneer begint en eindigt het? Onze tijdlijn, die een nulpunt kent kort na de geboorte van Christus, begint in het jaar 1. Een jaar 0 bestaat niet. Aangezien we tellen van 1 tot 10, begint elk decennium logischerwijs bij 1 om te eindigen bij 10 (o). De jaren 70 beginnen dus op 1 januari 1971 en eindigen op 31 december 1980. Gevoelsmatig zien we dat echter anders: een decennium begint op het punt 0, of in dit geval op 1 januari 1970, om te eindigen op 31 december 1979, waarna de jaren 80 een aanvang nemen.

Na een lange brainstorm met mezelf heb ik een andere methode gekozen, waarbij ik uitga van twee concrete gebeurtenissen om de periode af te bakenen. Dat doe ik *with a little help from my friends*, The Beatles, vier halflangharige twintigers die het geluid van de jaren 60 hebben bepaald en die ik zelf pas in de jaren 70 echt leer kennen. Mijn beginpunt is **10 april 1970**, de dag dat Paul McCartney aankondigt dat de Beatles ophouden te bestaan. Mijn eindpunt is **8 december 1980**, de dag dat John Lennon wordt vermoord. Een decennium van tien jaar en acht maanden, dus.

Voor wie de jaren 70 bewust heeft meegemaakt, zal dit boek een reminder zijn, misschien wel een nostalgische terugblik, vol 'Och, ja, dat was toen!'-momenten. Voor alle andere lezers is het een kennismaking met een bewogen tijdperk.

Dit is geen academische uiteenzetting of historisch traktaat, maar een boek dat lééft, alsof het weer 1970 is. Vulgariserend, maar niet vulgair. Ik heb geen boeken *over* de jaren 70 gelezen – natuurlijk heb ik dat wel gedaan, maar niet om *dít* boek te kunnen schrijven – maar heb een reconstructie gemaakt aan de hand van bijdragen uit de schrijvende pers van toen, met name de kranten *De Standaard*, *Gazet van Antwerpen*, *Het Laatste Nieuws* en *Volksgazet* (plus nog een vleugje *De Morgen*), en de weekbladen *Humo* en *Knack*.

Voor de levendigheid heb ik de tegenwoordige tijd gebruikt

– voltooid én onvoltooid – om de indruk te wekken dat u er middenin zit en dat uw dienaar nog niet weet wat er zal volgen (spannend!). Slechts hier en daar maak ik een verduidelijkende tijdsprong, die passages staan tussen haakjes. En uiteraard heb ik cijfermatige gegevens – slachtoffers van rampen en aanslagen, bijvoorbeeld – gecheckt op basis van de informatie die pas achteraf bekend geraakte. Achteraan vindt u geen klassieke bibliografie, wel een reeks noten die verwijzen naar citaten in de tekst. Ik beseft dat elke paragraaf een apart boek waard is. Meer nog: het is waarschijnlijk al geschreven.

Af en toe permitteer ik me een stijlbreuk: een meninkje, een kwinkslag, een stilistisch loopje. Het is allemaal al ernstig genoeg, vind ik. U zult het me hopelijk wel vergeven. Anders stuurt u uw grieven maar naar de uitgeverij op een gele briefkaart – zoek dat maar even op, jongere lezers!

In die tijd hanteren de meeste media de zogeheten ‘progressieve spelling’. Als ik citeer uit de pers van toen, zet ik dat voor de leesbaarheid om in onze huidige voorkeurspelling. ‘Konsekwent’ wordt dus consequent met c en qu geschreven. Ook namen heb ik ‘vertaald’ naar hedendaagse normen, Mao Tse Toeng is bijgevolg Mao Zedong.

De geldwaarde heb ik wel behouden. Het zou te ingewikkeld worden om per jaar de inflatie apart te berekenen, maar grosso modo mag u ervan uitgaan dat u alles maal drie moet vermenigvuldigen – in werkelijkheid is het zelfs nog net iets meer; 100 Belgische frank toen zou nu dus zowat 300 Belgische frank zijn. Om de waarde in euro te berekenen, moet u dat bedrag dan weer delen door 40,3399. Dus: 100 Belgische frank van toen komt ongeveer overeen met 7,5 euro nu ($100 \times 3 / 40,3399$). Eén dollar is in juli 1975 35,5 frank waard, omgerekend naar 2024 (mét inflatie) is dat goed voor 2,64 euro. Eén gulden staat dan gelijk aan 14,3 frank, vandaag zou dat iets meer dan 1 euro zijn. En het pond? 78,4 frank toen, 5,83 euro nu. Hou de rekenmachine voor alle zekerheid bij de hand, al zal ik u heus niet overdonderen met cijfers.

O ja, nog iets over de inhoud. Ik heb gekozen voor een combinatie van een thematische en chronologische aanpak. Voor elk specifiek jaar is er een hoofdstuk waarin één bijzonder nieuwsfeit wordt uitgelicht en u voor de rest een opsomming krijgt van ‘faits divers’ (uitlopende nieuwsfeiten), ‘winnaars’ (cultuur en sport) en ‘afscheid’ (beroemde overledenen). De thematische hoofdstukken zijn: oorlog & vrede, muziek, terrorisme, sport, energie & economie, film, vrouwen & mannen (feminisme, abortus, seks, homoseksualiteit), internationale politiek, media, klimaat & milieu, kunst & cultuur (waarmee ik uiteraard niet wil insinueren dat muziek, film en radio- en tv-programma’s géén kunst of cultuur zijn, alleen krijgen die een apart hoofdstuk), Belgische politiek, verkeer. In ‘De jaren 70 en u’ wordt opgelijst wat er allemaal verandert in het dagelijks leven van de mensen, in ‘De jaren 70 en nu’ leg ik de link tussen toen en vandaag.

U bent nu *ingeleid*. Hopelijk heb ik u ook *verleid* om de teletijdmachine van professor Barabas te nemen naar een tijd die ik alvast heel boeiend vond én vind. Nu u nog.

Prettige tijdreis!

Frank Van Laeken,
oktober 2024

Bij dit boek hoort een playlist op Spotify
met meer dan tien uur muziek uit de jaren 70.

Scan de code en luister.

'Napalmmeisje': de foto die
de Vietnamwaanzin illustreert.

1 'War, what is it good for?'

Oorlog & vrede

‘**N**ooit meer oorlog.’ *Plus jamais de guerre*. ‘Nie wieder Krieg’.
‘No more war’.

De viertalige leuze op de IJzertoren in Diksmuide getuigt meer van nobele intenties dan van realiteitszin. Er is altijd oorlog geweest en er zal, wellicht, altijd oorlog zijn. Dat is ook begin jaren 70 het geval. ‘*War, what is it good for? Absolutely nothing!*’ mag dan wel uitermate krachtig klinken, zoals Edwin Starr het in 1970 de hitparade inzingt, maar het blijft bij een uit volle borst meegezongen hymne voor mensen die het goed menen met de mensheid.

Mensen die het minder goed menen met diezelfde mensheid hebben veel meer macht. Zij hebben het echt voor het zeggen. Dat maakt dat conflicten uit de jaren 60 gewoon doorlopen in de jaren 70. Vietnam. Het Midden-Oosten. De kwestie Noord-Ierland. En, niet te vergeten, de Koude Oorlog tussen Oost en West.

Vietnam

De ‘Tweede Indochinese Oorlog’, zo heet het conflict officieel. In het Westen wordt algemeen gesproken over ‘Vietnamoorlog’, terwijl de Vietnamezen de term ‘Amerikaanse Oorlog’ hanteren. Het zegt veel over perspectief.

De Eerste Indochinese Oorlog (1946-1954, ginds ‘Franse Oorlog’ genoemd) tussen Frankrijk – in het geheim gesteund door de Verenigde Staten – en de Vietminh, een bevrijdingsleger onder leiding van de communist Hồ Chí Minh, eindigt in mei 1954 met een pijnlijke nederlaag van de Fransen in de Slag bij Điện Biên Phủ. Het komt tot een wapenstilstand, twee maanden later worden de Akkoorden van Genève ondertekend, waarbij Vietnam in tweeën

wordt gedeeld met de 17de breedtegraad noord als grens. Het Noorden, met hoofdstad Hanoi, krijgt Hồ Chí Minh als bewindvoerder, met steun van de Sovjet-Unie en de Chinese Volksrepubliek. Het Zuiden, met hoofdstad Saigon, geniet westerse steun. Bedoeling is dat er in 1956 democratische verkiezingen zullen komen, waarna Vietnam weer één natie kan worden.

De verwachte overwinning van Hồ Chí Minh bij nationale verkiezingen komt er niet, omdat Zuid-Vietnam, zeg maar: de Verenigde Staten, de organisatie van de verkiezingen tegenhoudt. In Washington vrezen ze dat de dominotheorie bewaarheid zal worden. Als heel Vietnam communistisch zou worden, zullen buurlanden op termijn ook verleid worden door dat communisme, zo luidt die theorie. Daarop ontstaat in 1957 een burgeroorlog tussen de communistische Vietcong, officieel: het Nationaal Front voor de Bevrijding van Zuid-Vietnam, en het kapitalistische zuiden, geleid door president Ngô Đình Diệm. Wanneer Ngô echter een eigen koers begint te varen, wordt hij in 1963 omgebracht, mét Amerikaanse medeplichtigheid.

Aanvankelijk houden de Amerikanen het bij economische en militaire steun vanop afstand. Vervolgens sturen ze adviseurs naar Saigon. Onder president Kennedy wordt de Amerikaanse inmening opgeschroefd. Zijn opvolger, Lyndon B. Johnson, vraagt aan het Congres onbepaalde bevoegdheden. Hij krijgt die pas na het Tonkin-incident van 2 augustus 1964. In de Golf van Tonkin wordt die dag torpedojager USS Maddox aangevallen door Noord-Vietnamese boten, waarna de Amerikaanse luchtmacht voor het eerst Noord-Vietnam bombardeert en er steeds meer troepen richting Zuidoost-Azië worden gestuurd. Ook buurlanden Cambodja en Laos worden geleidelijk aan meegezogen in de spiraal van geweld.

Eind januari 1968 worden de Amerikanen verrast door het Têt-offensief, vernoemd naar de nationale feestdag in Vietnam. Maandenlang bestookt de Vietcong kazernes, politiebureaus, overheidsgebouwen en militaire posten. De Verenigde Staten reageren met méér troepeninzet en razzia's. Op 16 maart van dat jaar richten

us-troepen onder leiding van tweede luitenant William Calley een bloedbad aan in het Zuid-Vietnamese dorp Mý Lai. Meer dan 500 inwoners worden afgeslacht.

Wanneer het nieuws met meer dan een jaar vertraging de Amerikaanse publieke opinie bereikt en er van langsom meer gesneuvelden terugkeren in *body bags*, wordt de dat jaar in ambt getreden president Richard Nixon onder druk gezet om de oorlogsinspanningen af te bouwen en de troepen terug te trekken.

Protesten laaien op, in en buiten Amerika.

Voorjaar 1970 dringen Noord-Vietnamese troepen het neutrale Laos binnen en vechten er tegen het lokale leger. Amerikaanse adviseurs en de luchtmacht proberen de overrompeling een halt toe te roepen. Nixon beslist om de Britse en de Sovjet-Russische regering te betrekken bij de problematiek van Laos. De Laotiaanse premier, prins Souvanna Phouma, biedt de Noord-Vietnamezen een vrije doorgang langs de Hồ Chí Minh-route door Zuid-Laos, op voorwaarde dat de Vietcong de rest van Laos ongemoeid laat.

Ook in Cambodja, waar de in het buitenland vertoevende prins Sihanouk net door het leger aan de kant werd geschoven, dringen Noord-Vietnamese troepen steeds verder door. Het Zuid-Vietnamese leger valt op 29 april dat land binnen, de Amerikaanse luchtmacht vernietigt bij wijze van represaille Noord-Vietnamese bases en opslagplaatsen. 'De communisten hebben zelf deze maatregel uitgelokt,' zegt Nixon.² De Amerikanen blijven wel vruchteloos op zoek naar het Vietcong-hoofdkwartier. Die strijdkrachten kunnen zich onzichtbaar maken dankzij een ingenieus complex van ondergrondse gangen.

Op 4 mei 1970 wordt studentenprotest aan de Kent State University in de staat Ohio uiteengesloten door leden van de Nationale Garde. Daarbij komen vier studenten om het leven. Het noopt de Canadese singer-songwriter Neil Young tot het schrijven van een vlijmscherpe aanklacht, *Ohio* ('*Tin soldiers and Nixon coming / We're finally on our own / This summer I hear the drumming / Four dead in*

Ohio'), en lokt een groeiende massa van vele tienduizenden anti-oorlogsdemonstranten week na week de straat op.

In oktober pakt president Nixon uit met een vijfpuntenvoorstel voor pacificatie in heel Indochina. Het behelst een staakt-het-vuren, een vredesconferentie, de terugtrekking van de Amerikaanse strijdkrachten, een politieke regeling en de vrijlating van alle krijgsgevangenen. De Sovjet-Unie wijst het plan onmiddellijk af. Op 10 november beginnen er nochtans vredesbesprekingen in de Franse hoofdstad Parijs. De Amerikaanse regering stelt er opnieuw voor om alle krijgsgevangenen vrij te laten vóór Kerstmis.

Dat gebeurt niet. Meer nog, begin 1971 gaan de wederzijdse oorlogsdaden gewoon verder.

De publicatie van de zogeheten Pentagon Papers op 13 juni 1971 in *The New York Times* schudt de Amerikaanse publieke opinie nog meer wakker. De krant heeft 43 'top secret'-documenten ontvangen van defensieanalist Daniel Ellsberg, die voor de denktank RAND Corporation werkt en zijn aanvankelijke pro-oorlogsstandpunt bijstuurt wanneer hij inzage krijgt in geheime dossiers, waaruit blijkt dat de Amerikaanse overheid niet alleen gelogen heeft over de werkelijke toestand in Vietnam en het aantal Amerikaanse slachtoffers, maar ook dat de legertop en de minister van Defensie de oorlog intern als 'niet te winnen' beschouwen.

Minister van Justitie John Mitchell probeert volgende publicaties te laten verbieden. 'Zij die het gezag bekleden moeten een soms lastige pers, die helpt bij het behoud van de vrijheid van meningsuiting en het recht van het volk om op de hoogte te zijn, verdragen,' oordeelt een federale rechter in New York. Nu publiceert ook *The Washington Post*, die eveneens in het bezit is gekomen van de documenten, delen van de Pentagon Papers, terwijl *The New York Times* verder gaat waar het begonnen is.

Ellsberg wordt aangehouden op beschuldiging van landverraad, ziet op grond van antispionagewetten een celstraf van 115 jaar boven zijn hoofd hangen, maar nog een andere federale rechter, William

Matthew Byrne Jr., zal de eis niet-ontvankelijk verklaren, omdat de bewijzen tegen Ellsberg onrechtmatig verkregen werden. Byrne onthult tijdens het proces terloops dat de regering hem de functie van FBI-directeur heeft aangeboden.

‘De USA leek dogmatisch vast te zitten aan de thesis dat de Koreaanse invasie het begin was van een wereldwijd offensief van de rode satellietlegers, aan de thesis dat de Russen de leiding hadden van de Chinese Revolutie, aan de thesis dat óf de Russen óf de Chinezen verantwoordelijk waren voor de Indochinese beweging,’ zegt Ellsberg daar zelf een paar jaar later over in een interview met *Rolling Stone*.³ ‘En intussen kreeg de USA de attributen waartegen de pacifisten in de jaren 30 hadden gewaarschuwd: wij evolueerden naar een kazernestaat, een staat die gedomineerd werd door de militaristische manipuleerders van de buitenlandse politiek, een staat die alle eigenschappen had van een legerkamp.’

Eind december 1971 kondigt Noord-Vietnam een algemene mobilisatie af, na vijf dagen van ononderbroken Amerikaanse bombardementen. Een maand later biedt Nixon opnieuw de pacificatie van Indochina aan, Hanoi – en dus ook Moskou en Peking – weigert.

Noord-Vietnam voelt zich gesterkt door de gang van zaken op het terrein. In april 1972 zijn de communistische troepen tot op 140 kilometer van Saigon genaderd, ondanks het feit dat de Amerikanen hun luchtmacht en vloot ter plaatse nog hebben versterkt. Hanoi moet dan wel worden geëvacueerd door de aanhoudende Amerikaanse bommenregen, maar anderzijds worden verschillende Zuid-Vietnamese steden ingenomen door de Vietcong.

Donderdag 8 juni 1972 ziet de Vietnamees-Amerikaanse fotograaf Nick Ut een 9-jarig naakt meisje wegvlugten na een Amerikaanse napalmaanval op het dorp Tráng Bàng. Hij legt haar vast op foto. ‘Napalmmeisje’ wordt het gezicht van de oorlogswaanzin. Pas veel later komen we haar naam te weten: Phan Thị Kim Phúc. Ut wint er een Pulitzerprijs mee en de foto wordt ook bekroond als World Press Photo van het jaar.

De Verenigde Staten zijn intussen in de ban van de vierjaarlijkse verkiezingsstrijd. Nixon gaat voor 'four more years' in het Witte Huis en laat een ballonnetje op: de Vietnamoorlog kan tegen 20 januari 1973 eindigen, zo zegt hij, maar dan moet Noord-Vietnam rekening houden met de nuchtere feiten en geen communistische regering meer willen opdringen aan Zuid-Vietnam.

Zijn democratische tegenkandidaat George McGovern is het absoluut niet eens met de Vietnampolitiek. Hij vindt dat 'onze troepen uit Indochina moeten teruggetrokken worden. (...) De hele Vietnampolitiek is misdadig, immoreel, zinloos en catastrofaal, en zo'n misdaad wis je niet uit door er een paar zondebokken uit te pikken. Het enig mogelijke antwoord is duidelijk beseffen dat we een fout begaan hebben en onze politiek ook in die zin veranderen.'⁴

Er volgen wederzijdse speldenprikken: aankondigingen van een nakende doorbraak in de vredesbesprekingen worden afgewisseld met nieuwe bombardementen. Half augustus 1972 schrijft het weekblad *Time* dat de Amerikanen werken aan een geheim, breder vredesplan met Vietnam. Ze zouden zelfs bereid zijn hun steun aan de Zuid-Vietnamese president Nguyễn Văn Thiệu te laten vallen. De Noord-Vietnamese regering onthult dan weer dat er op 31 oktober een ontwerpakkoord zal worden ondertekend. Die deadline wordt niet gehaald. Half december doorbreekt nationaal veiligheidsadviseur Henry Kissinger het stilzwijgen en geeft mee dat de vredesonderhandelingen in het slop zitten. Daarop beslist Nixon om Hanoi en Hải Phòng opnieuw te bombarderen.

In januari 1973 worden de vredesbesprekingen in Parijs hervat, terwijl er nu ook in de Lage Landen wordt betoogd, met wisselend succes trouwens: 50.000 deelnemers in Utrecht, 2000 in Antwerpen. Nixon beveelt een bomstop boven Noord-Vietnam. Saigon is niet enthousiast. President Thiệu vreest dat na de Amerikaanse terugtrekking Zuid-Vietnam zal worden ingepalmd door het noorden.

Op 23 januari wordt het vredesakkoord geparafeerd door Henry Kissinger en de Noord-Vietnamese diplomaat Lê Đức Thọ. De

officiële ondertekening volgt vijf dagen later. Kort daarna geeft Thiệu een veelbesproken interview. ‘De Amerikanen zeggen dat er 145.000 Noord-Vietnamese soldaten in Zuid-Vietnam zijn; ik zeg dat het er 300.000 zijn en misschien nog veel meer. Het is in ieder geval onaanvaardbaar dat de aanwezigheid van deze troepen door een juridische overeenkomst wordt bekrachtigd. (...) Als we de aanwezigheid van 300.000 soldaten op ons grondgebied aanvaarden, beschouwen we de Noord-Vietnamezen als bevrijders, niet als aanvallers, en dan is het Zuid-Vietnamese leger een huurlingenleger van de Amerikanen.’⁵

‘Het door de Verenigde Staten afgesloten akkoord is op de keper beschouwd niet veel meer dan een dekmantel die Washington toelaat zich uit “de smerigste oorlog uit de Amerikaanse geschiedenis” terug te trekken zonder groot gezichtsverlies,’ schrijft *De Standaard*.⁶

Andere commentatoren hekelen eveneens het cynisme van de Amerikaanse onderhandelaars. En terwijl het akkoord door Washington als een overwinning wordt voorgesteld, dringt de Vietcong door tot de luchthaven van Saigon. Ook elders zijn er nog volop schermutselingen. Het zal de Amerikanen niet beletten op donderdag 1 maart 1973 een slotakkoord te ondertekenen, mits Noord-Vietnam toegeeft om twee dagen later 142 Amerikaanse krijgsgevangenen in vrijheid te stellen. Op 15 maart wordt de Amerikaanse vlag gestreken in Vietnam. Veertien dagen later is de laatste Amerikaanse militair er vertrokken. Na de terugkeer van de Amerikaanse soldaten komen de verhalen over mishandelingen en folteringen door de Vietcong naar buiten.

‘De Amerikanen zijn tevreden,’ weet *Het Laatste Nieuws*. ‘Ze hebben hun krijgsgevangenen terug en konden een wespennest ontvluchten. De bal werd in het Vietnamese kamp gekaatst. De Vietcong en het regime-Thiệu moeten thans samen hun politieke toekomst bepalen. Geen gemakkelijke taak!’⁷

Wat volgt beantwoordt perfect aan de voorspelling van Thiệu. De communisten rukken verder op. In de twee en een halve maand

na de diplomatieke juichkreten in Parijs – Henry Kissinger en Lê Đức Thọ zullen hiervoor in het najaar bekroond worden met de Nobelprijs voor de Vrede – vallen er 16.000 doden aan Noord-Vietnamese zijde, 3500 aan Zuid-Vietnamese. De Amerikanen bombarderen Laos, waar Noord-Vietnamese troepen nog altijd actief zijn, en Nixon, die in november herkozen werd, dreigt met een nieuwe oorlog.

Half juni 1973 wordt alweer een nieuw verdrag ondertekend. Op 6 augustus bombarderen Amerikaanse bommenwerpers per ongeluk een marinebasis van het Cambodjaanse leger in Neak Luong. Daarbij vallen meer dan honderd doden. Een dag later bombarderen ze opnieuw ‘bevriende’ stellingen. In totaal komen er bij dit *‘friendly fire’* 137 Cambodjaanse soldaten om en vallen er 268 gewonden.

De Vietnamoorlog zoals het Westen die kent, mag dan wel beëindigd zijn, in Vietnam blijven de gevechten nog jaren duren. Op 11 maart 1975 sterven in Kai Lai 90 kinderen bij een aanval van de Vietcong. Ook in de Mekong-delta wordt nog strijd geleverd. Tegen eind maart zijn meer dan een miljoen mensen op de vlucht voor de communisten. Communistische strijdkrachten nemen het ene na het andere dorp in handen.

In Saigon wordt de druk op president Thiệu om af te treden steeds groter. Dat is ook een eis van de Vietcong. De Amerikanen hebben Zuid-Vietnam intussen opgegeven en noemen de situatie ronduit hopeloos. Thiệu roept de voorzitter van de Nationale Vergadering op een nieuw kabinet te vormen.

De Amerikaanse president Ford, die in augustus 1974 Nixon is komen vervangen, wil bijna een miljard dollar vrijmaken om Zuid-Vietnam te steunen met militaire noodfondsen en humanitaire hulp. Maar het Congres toont zich weigerachtig. Uiteindelijk wordt alle hulp verworpen, terwijl Noord-Vietnamese troepen bloedbaden blijven aanrichten in Zuid-Vietnamese steden.

Op 21 april 1975 treedt president Thiệu dan toch af, niet voordat hij bittere kritiek heeft geuit op het Amerikaanse Congres en op

Henry Kissinger. Er volgt een versnelde evacuatie van de allerlaatste Amerikanen uit het land. De Vietcong weigert alle vredesonderhandelingen. Op 30 april valt Saigon. De 2de juli 1976 worden Noord- en Zuid-Vietnam herenigd tot de Socialistische Republiek Vietnam. Saigon wordt herdoopt tot Hồ Chí Minhstad. Hoofdstad van het land wordt Hanoi.

1978 opent met deze krantenkop: ‘Open oorlog in Indochina.’⁸ In juni wordt Vietnam lid van de communistische economische alliantie Comecon. Vanaf december proberen voormalige Zuid-Vietnamezen massaal het land te verlaten, ze vluchten voor de repressie en proberen als bootvluchtelingen veiliger oorden te bereiken. Heel wat Vietnamezen komen zo uiteindelijk in Europa terecht.

Op kerstdag 1978 valt Vietnam buurland Cambodja binnen, waar het de Rode Khmer van de macht tracht te verdrijven. Dit gebeurt met steun van de Sovjet-Unie en is zeer tegen de zin van China. Begin 1979 volgt er zelfs een korte Chinees-Vietnamese Oorlog, maar na een maand trekken de Chinese troepen zich terug.

De rust keert, min of meer, weer. Het Vietnamconflict heeft naar schatting tussen de 1,3 en de 3,4 miljoen slachtoffers geëist.

Het Midden-Oosten

Aan het conflict in het Midden-Oosten gaan eeuwen van spanningen vooraf. Tot aan de verovering door de Romeinen in 63 v.Chr. bestaat de lokale bevolking in Palestina hoofdzakelijk uit Joden. Wanneer Arabische moslims in 637 de heilige stad Jeruzalem inpalm, verandert dit drastisch. Periodes van pogroms en Jodenvervolging worden afgewisseld met periodes van vreedzame cohabitatie.

Eind negentiende eeuw neemt de Joodse immigratie toe onder invloed van het zionisme, een nationalistische ideologie die uitgaat van het recht op een Joodse staat op basis van Bijbelse argumenten. Na de Eerste Wereldoorlog krijgt Groot-Brittannië het mandaat over Palestina. Al op 2 november 1917 heeft minister van Buiten-

landse Zaken Arthur James Balfour in een brief aan de zionistische federatie geschreven dat de Britse regering positief staat tegenover een 'thuis voor het volk van de Joden' op het grondgebied van Palestina.

Op 14 mei 1948 – drie jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog en de verschrikkelijke Holocaust, en één dag voor de Britse troepen zich terugtrekken uit Palestina – roepen de zionistische leiders eenzijdig de staat Israël uit. David Ben-Gurion doet dat ondanks het feit dat de Verenigde Naties overeenstemming proberen te bereiken over een fiftyfifty verdeling van het gebied. Ongeveer 200.000 Palestijnen worden gedwongen hun huizen en goed achter te laten. Tijdens de Arabisch-Israëliëse Oorlog die daarop uitbreekt, worden 500 Palestijnse dorpen met de grond gelijk gemaakt en 700.000 Palestijnen verdreven. Circa 850.000 Joden maken de omgekeerde beweging: zij komen het nieuwe land bevolken.

In 1956 nationaliseert de Egyptische president Nasser het Suezkanaal. Groot-Brittannië en Frankrijk, de vroegere eigenaren van dit belangrijke doorvoerkanaal voor de internationale scheepvaart, sluiten een geheime coalitie met Israël: de afspraak is dat het Israëlische leger de Sinaiwoestijn zal veroveren, wat voor Britten en Fransen een excuus vormt om een invasie in de Suezkanaalzone te organiseren. Ze worden echter teruggefloten door de Verenigde Staten. Een belangrijke morele overwinning voor Nasser, die de Israël's verplicht de Sinai te ontruimen: de woestijn wordt een gemilitariseerde zone.

Op 5 juni 1967 voert Israël een verrassingsaanval uit op Egypte, na de blokkade door dat land van de Golf van Akaba, de zeeweg die Israël met Azië verbindt, en de militaire inname van de Sinai. Na zes dagen – vandaar: Zesdaagse Oorlog – heeft Israël de coalitie van Egypte, Syrië en Jordanië verslagen, en bezet het de Westelijke Jordaanoever, de Syrische Golanhoogte, de Gazastrook en het schiereiland Sinai. Opnieuw worden talloze Palestijnen gedwongen hun huizen te verlaten.

Daarna laait het conflict geregeld opnieuw op. Egypte weet zich daarbij gesteund door de Sovjet-Unie; de Verenigde Staten tonen zich een onvoorwaardelijke bondgenoot van Israël. Al is de Israëli-sche minister van Defensie Moshe Dayan, een man die tijdens de Tweede Wereldoorlog in dienst van het Britse leger zijn linkeroog is kwijtgeraakt en sindsdien een opvallende ooglap draagt, woedend wanneer de Amerikanen in april 1970 weigeren straaljagers te leveren voor het Israëli-sche leger. Israël is intussen Libanon binnengevallen, met als argument dat de Libanese regering Arabische ver-zetsorganisaties zou huisvesten.

Aan de andere kant van de barrière staat onder anderen de 40-jarige verzetsstrijder Yasser Arafat, die in 1964 mee de Palestijn-se Bevrijdingsorganisatie (PLO) heeft opgericht. De beroemde Ita-liaanse journaliste Oriana Fallaci schetst een vlijmscherp portret van de man. ‘Hij kwam precies op tijd, op de minuut. Ik zat hem met ongelovige ogen aan te staren. Nee, dacht ik: dat is hem niet. Hij zag er me te jong uit, te onschadelijk. Op het eerste gezicht viel er aan hem niets autoritairs te bespeuren, er was geen spoor van het charis-ma dat je bij een leider verwacht aan te treffen. Geen charme, geen indruk van kracht.’⁹

Arafat toont zich onverzettelijk in dat interview met Fallaci. ‘Wat u Israël noemt, is mijn vaderland. Ik dring in niets door: ik ga niet naar Israël, maar naar mijn vaderland. (...) We bevechten Israël op ons eentje als het moet, tot we Palestina terugkrijgen. (...) Vrede willen we niet, we willen de overwinning. De overwinning betekent voor ons de val van Israël en niets anders. (...) Ik respecteer hun militaire kwaliteiten: ze zijn clever, ze hebben tactiek. Maar niet op menselijk gebied: er is bij hen geen spoor van humaniteit, het zijn barbaren. (...) Joden zullen altijd welkom zijn in onze nieuwe de-mocratische Palestijnse Staat, als het zover is zullen we ervoor zor-gen dat ze de keuze zullen krijgen om te blijven of niet.’

Hij kan niet beletten dat het Palestijnse verzet in verschillende facties uiteenvalt. Naast de PLO zijn dat Fatah, het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, het Volksfront voor de Bevrijding van

Palestina-Hoofdcommando, het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina en de Aboe Nidal Organisatie. Palestijnen blijken evenmin welkom in Jordanië. Een situatie die niet verbetert als een Palestijns commando een mislukte moordaanslag pleegt op de Jordaanse koning Hoessein.

Ter gelegenheid van de derde verjaardag van de Zesdaagse Oorlog bombardeert Israël op 5 juni 1970 Egyptische stellingen langs het Suezkanaal. De Sovjet-Unie eist op hetzelfde ogenblik dat Israël een resolutie van de Veiligheidsraad uit 1967 uitvoert en alle bezette gebieden teruggeeft. Maar de eenheid binnen de Arabische coalitie is zoek. De Jordaanse regering treedt af, koning Hoessein duidt een militair bewind aan. Syrië valt het noorden van Jordanië binnen, er vallen duizenden doden.

De dood van de machtige Egyptische leider Nasser op 28 september 1970 betekent een nieuwe terugval in het Arabische kamp. 'Al wat met zekerheid thans kan gezegd worden, is dat met de dood van Nasser de loop van de geschiedenis in het Midden-Oosten een wijziging zal ondergaan,' oordeelt de buitenlandspecialist van *Volks-gazet*.¹⁰ Tijdens de begrafenisplechtigheid krijgt Nassers gedoodverfde opvolger Anwar al-Sadat een hartaanval. Hij overleeft en wordt inderdaad de nieuwe president van Egypte.

Half november grijpt generaal Hafiz al-Assad, minister van Landsverdediging en bevelhebber van de luchtmacht, de macht in Syrië. Het leger bezet de radio- en televisiezenders en kranten. Assad werkt aan een regering met leden van de communistische partij, de unionistische socialistische partij en andere progressieve stromingen.

Tussen al dat tumult lijkt Israël de enige stabiele factor in de regio. Maar ook in Israël zijn er uiteenlopende visies op de toekomst. In een geheim plan van generaal Dayan zou er sprake zijn van het teruggeven van 95 procent van de bezette gebieden in ruil voor een definitief vredesplan. Een woordvoerder van de defensie-minister haast zich om het bestaan van zulk plan te ontkennen.

Minister van Buitenlandse Zaken Abba Eban reageert op zijn beurt positief op de aanvaarding door Egypte van een VN-vredesmacht en de garantie dat Israël het Suezkanaal mag bevaren. Ook hij wordt teruggefloten. Zelfs premier Golda Meïr stuit op verzet uit extreem-religieuze hoek als ze bevestigt dat Israël bereid is het Sinaïgebied te ontruimen op voorwaarde dat de woestijn een gededemilitariseerde zone wordt. Zo toegeeflijk klinkt Meïr trouwens niet, want van de teruggave van de Golanhoogte, Sharm-el-Sheikh, Gaza en Oost-Jeruzalem is geen sprake meer, maar de haviken zijn desondanks mistevreden.

‘Ik ben niet graag irreëel, maar diep in mijn hart geloof ik dat er vrede zal komen omdat alle landen in het Nabije Oosten ermee gediend zijn,’ zegt een optimistische vicepremier Yigal Allon in een vraaggesprek met *Gazet van Antwerpen*.¹¹ ‘Ik geloof dat de Arabische landen de vrede even hard nodig hebben als Israël. Uiteindelijk komt er vrede. Wij moeten geduldig zijn.’

Ook Moshe Dayan toont zich verzoenlijk. ‘De Arabieren zijn een deel van mijn leven. Ze leven op het land waarop ik leef en ze zijn mijn burens. Zij waren hier wel niet eerder dan mijn voorvaders, maar ze waren hier voor mij en voor mijn vader. Ik begrijp waarom ze mij beschouwen als een vreemdeling, een indringer. Maar ik ken ze ook goed genoeg om te weten dat ze mij als hun buurman kunnen aanvaarden en in vrede met mij kunnen leven als ze dat willen.’¹²

De terreuractie van Zwarte September tijdens de Olympische Spelen in München zorgt najaar 1972 voor nieuwe hoogspanning. Meïr weigert nog langer te onderhandelen met Sadat. Palestijnse kampen in Libanon worden alweer bestookt.

De Israëlische premier sluit uit dat de Palestijnen terugkeren naar wat ooit hun land is geweest. ‘Twintig jaar lang heeft men hen geleerd ons te haten. Ze kunnen hier niet terugkomen. Hun kinderen zijn hier niet geboren, ze werden geboren in kampen en alles dat ze daar leerden is dat ze Israëli’s moeten doden en Israël moeten

vernietigen. In de strook van Gaza vonden we rekenboeken waarin problemen stonden in de trant van “als er vijf Israëli’s zijn en je doodt drie van hen, hoeveel Israëli’s moet je dan nog doden?” Als je dat soort dingen leert aan kinderen, is er geen hoop meer.¹³

Israël start een strijd op meerdere fronten. In de Sinai wordt een Libisch vliegtuig neergehaald: 106 doden. In Libanon wordt een grootscheepse actie tegen guerrilla’s opgezet. Tijdens commando-raids in het hart van de Libanese hoofdstad Beiroet worden veertig Arabieren gedood, onder wie enkele kopstukken van het Palestijnse verzet. De Arabische wereld – waar Egypte, Libië en Syrië ondertussen een Arabische statenbond hebben opgericht – dreigt met wraaknemingen. Een golf van anti-amerikanisme overspoelt het Midden-Oosten. Een Amerikaanse raffinaderij in Sidon, 30 kilometer ten zuiden van Beiroet, wordt verwoest. Daardoor komt de aanvoer van ruwe olie vanuit Saudi-Arabië stil te liggen.

De IATA, de VN-organisatie voor burgerluchtvaart, veroordeelt eind augustus 1973 met 87 stemmen tegen 1 het onderscheppen door Israël van een Arabisch verkeersvliegtuig boven Libanon. Het zal de Israëli’s niet beletten kort daarna dertien Syrische Migs neer te halen, in het hevigste luchtgevecht sinds de Zesdaagse Oorlog.

Op 6 oktober 1973, Jom Kippoer, een heilige feestdag in Israël, vallen Egyptische en Syrische troepen aan. Israël is totaal verrast, de wereld reageert verontwaardigd. De Verenigde Staten eisen een onmiddellijk staakt-het-vuren. De Sovjet-Unie organiseert mee een luchtbrug. Regionale escalatie dreigt. Israël neemt steeds meer het initiatief over en valt Syrië massaal aan. In de Sinaiwoestijn woedt de grootste tankslag uit de geschiedenis. Na tien dagen oorlog biedt de Egyptische president Sadat een staakt-het-vuren aan. Meir weigert. ‘De Arabieren zijn nog niet hard genoeg geslagen,’ repliceert ze.

Het staakt-het-vuren komt er toch op 22 oktober. Met instemming van de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten wordt een VN-strijdmacht naar het Midden-Oosten gestuurd. Eind van de maand

ruilen Israël en Egypte gewonde krijgsgevangenen, kort daarna herstellen de vs en Egypte hun diplomatieke betrekkingen. Op hetzelfde ogenblik onderhandelen de Palestijnen in Moskou over een eigen staat. Russen en Amerikanen voelen meer voor een Arabische federatie. Voor de Amerikanen bemiddelt Henry Kissinger, de 'held van Parijs', kersvers Nobelprijswinnaar en sinds kort minister van Buitenlandse Zaken in de tweede regering-Nixon: hij klaagt over moeilijke gesprekspartners.

Begin december kondigen zich vredesbesprekingen in Genève aan. Moshe Dayan bepleit Israëlische toegevingen, vooral om de 'grote en reddende vriendschap' van de Verenigde Staten te vrijwaren. Maar wanneer Syrië weigert de namen van de Israëlische krijgsgevangenen vrij te geven, dreigt Dayan ermee de vredesconferentie te boycotten. Israël neemt toch deel, Syrië blijft weg, maar dat wordt niet als een groot gemis ervaren.

In eigen land is het gezag van Dayan ernstig aangetast. De 'briljante strateeg' van 1967 wordt aangewreven dat zijn land niet voorbereid was op de oorlog. 'Militaire onbekwaamheid,' zo klinkt het. Twee maanden na Jom Kippoer is Moshe Dayan uitgeteld. Hij weigert een ministerspost in het nieuwe kabinet. Zelfs Golda Meïr wil aanvankelijk ontlast worden van haar taak, nadat haar partij bij parlementsverkiezingen lichtjes achteruit is gegaan. Ze komt op haar besluit terug en vormt toch een nieuwe regering. Ook Dayan keert terug, maar nadat hij op een begrafenis van een Israëlische soldaat wordt uitgescholden voor moordenaar, houdt hij het definitief voor bekeken. In april 1974 neemt ook Meïr ontslag: Yitzhak Rabin is haar opvolger.

Een kat-en-muisspel volgt. Israël en Syrië vechten op de Golanhoogte, na geduldige en discrete diplomatie door Kissinger wordt er een vredesakkoord gesloten. Israël blijft Palestijnse kampen bestoken in Libanon. PLO-leider Arafat stelt zich steeds onverzoenlijker op. Onderhandelingen tussen Israël en Egypte mislukken. Wel wordt het Sinai-akkoord gesloten, dat voor drie jaar geldt. Begin december 1975 wordt op de algemene vergadering van de Ver-

enigde Naties met 72 stemmen tegen 35, bij 32 onthoudingen, een resolutie aangenomen waarin het zionisme wordt veroordeeld als 'een vorm van racisme en rassendiscriminatie'. Olie op het vuur.

Te midden van dit gekrakeel is in Libanon een burgeroorlog uitgebroken. Het land wordt al jaren geleid door een westersgezinde, christelijke minderheid, die wordt gedoogd door soennieten, sjiieten, pan-Arabieren en antiwesterse socialisten. In april 1975 komt er een einde aan deze vreedzame co-existentie, wanneer deze groeperingen aansluiting vinden bij Palestijnse verzetslieden. Israël en Syrië scharen zich achter de hen gunstig gezinde fracties. Palestijnen komen te staan tegenover falangisten, aanhangers van een conservatieve christelijke ideologie met fascistoïde trekjes.

De PLO valt op 20 januari 1976 het christelijke dorp Darmour aan. Daarbij komen bijna 600 burgers om, wordt de begraafplaats vernield en de kerk in brand gestoken. Kisten worden geopend, skeletten beschadigd, een buitenmuur van een schildering van Fatah-militairen met AK-47 geweren voorzien.

Op 11 maart is er ook nog eens een militaire coup, waarop Syrië zich terugtrekt als bemiddelaar. Een jaar later wordt de gematigde druzische politicus Kamal Jumblatt vermoord.

Na de Iraanse Revolutie van februari 1979 voelen sjiietische bewegingen zich aangemoedigd om nog meer te radicaliseren. In een periode van nauwelijks vier en een half jaar zijn vele tienduizenden doden gevallen en het einde van de burgeroorlog is nog lang niet in zicht.

1977 opent optimistisch. Mahmoud Abbas, ook wel gekend als Aboe Mazen, lid van het Centraal Comité van de PLO, drukt de hoop uit dat er binnen de twee jaar een Palestijnse staat zal komen, wellicht in samenwerking met Jordanië.

Begin april neemt de Israëlische premier Rabin ontslag. Zes weken later wint het conservatief-zionistische Likoeid de verkiezingen, het Arbeidersblok wordt afgestraft. Menachem Begin vormt een driepartijenregering van nationale eenheid.

In november wordt president Sadat uitgenodigd in Jeruzalem. In de Knesset, het Israëlische parlement, pleit hij voor een eigen land voor de Palestijnen. Bij zijn terugkeer wordt de Egyptische president op gejuich onthaald in eigen land, maar andere Arabische landen vormen een front tegen hem, omdat hij is gaan praten in het land van de vijand.

Op dinsdag 5 september 1978 beginnen op uitnodiging van de Amerikaanse president Jimmy Carter in diens buitenverblijf Camp David vredesonderhandelingen tussen Sadat en Begin. Na bijna twee weken onderhandelen komt er op 18 september goed nieuws: Egypte en Israël sluiten een vredesakkoord. Dat bevat twee delen: het *Framework for the Conclusion of a Peace Treaty between Egypt and Israel* slaat specifiek op beide landen, het *Framework for Peace in the Middle East* is een breder verdrag tussen Israël en de Arabische staten, waarbij de Palestijnen autonomie verkrijgen op de Westoever en in Gaza. Carter stuurt zijn minister van Buitenlandse Zaken Vance naar het Midden-Oosten om het akkoord te verduidelijken.

‘Wil Camp David werkelijk een baken worden in de geschiedenis van deze eeuw, dan moeten hoe dan ook zo spoedig mogelijk de vredesbesprekingen uitgebreid worden tot alle bij het conflict betrokken staten. En dat zal moeite kosten,’ weet de commentator van *Het Laatste Nieuws*.¹⁴

Half november lijkt er nog even een kink in de kabel, wanneer Egypte de teruggave van Gaza eist. Israël wijst de claim af, maar aanvaardt wel een Amerikaans vredesplan. Half maart 1979 is het vredesakkoord tussen Israël en Egypte eindelijk helemaal klaar om ondertekend te worden.

De Arabische wereld is minder enthousiast. Net als de Verenigde Naties, die betreuren dat het akkoord over de Palestijnen is afgesloten zonder de VN en de PLO erbij te betrekken.

Koude Oorlog

Het is de Britse auteur George Orwell die de term 'cold war' in 1945 als eerste gebruikt in een essay in de krant *Tribune*. Amerikanen en Sovjet-Russen wijzen elkaar aan als schuldige voor het ontstaan van deze conflictueuze diplomatieke situatie zonder onderling bloedvergieten. Volgens Washington ligt de expansionistische Sovjet-politiek na de Tweede Wereldoorlog aan de oorsprong, volgens Moskou is het net andersom. De Sovjet-Unie probeert, met succes, Oost-Europa tot haar invloedssfeer te brengen, de Verenigde Staten doen hetzelfde in het Westen.

Richten de westerse geallieerden de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) op, dan riposteert Moskou met de oprichting van het Warschaupact. Trekken de Amerikanen ten strijde tegen communistisch Noord-Vietnam, dan kiest de Sovjet-Unie de kant van Hồ Chí Minh. Scharen de Amerikanen zich resoluut achter Israël, dan biedt Moskou financiële, militaire en morele steun aan de Arabische vijanden.

In april 1961 komt het bijna tot een kernoorlog tussen beide kernmachten. Wanneer de Cubaanse president Fidel Castro Amerikaanse bedrijven wil nationaliseren, reageren de Verenigde Staten met het vernielen van Cubaanse suikerrietvelden. Ze bereiden ook een invasie van de Varkensbaai aan de zuidkust van Cuba voor, met het oogpunt het Castro-regime omver te werpen. Maar de begin dat jaar in functie getreden president Kennedy aarzelt, zeker nadat Sovjetleider Chroesjtsjov schepen met kernraketten aan boord naar het gebied heeft gestuurd. In het geheim komen beide leiders overeen dat de vs Cuba niet zullen aanvallen en bovendien hun raketten in Turkije weghalen. Er komt ook een rechtstreekse telefoonlijn tussen het Witte Huis en het Kremlin.

Begin jaren 70 is er een periode van ontspanning aan de gang tussen de grootmachten. Een detente die zowel partijleider Brezjnev als president Nixon genegen is. Nixon kondigt zelfs aan dat de Verenigde Staten niet langer als 'wereldgendarme' willen optreden.

Half juli 1971 kondigt Nixon aan dat hij een bezoek zal brengen aan China, op uitnodiging van premier Zhou Enlai. Weer enkele maanden later wordt een bezoek aan Moskou aangekondigd. Wanneer de Amerikaanse president donderdag 17 februari 1972 landt op Chinese bodem is de ontvangst door de bevolking koeltjes. Vier dagen later wordt een gesprek met voorzitter Mao geregeld. 'Wordt dit de handdruk van de eeuw? Of enkel maar van een decennium?' telt een Vlaamse krant.¹⁵

Een correspondent van een andere krant mag zelfs het staatsbanket bijwonen. 'Enkele gangen later, tussen de paddenstoelen, de groenten en de kip met kokosnoot, beklom de president het spreekgestoelte van de ruime banketzaal en hoorde hij voor de eerste keer die dag een verwelkomend handgeklap. Hij glimlachte dankbaar en leidde een heildronk in met enkele zinnen, die hij net voor de maaltijd nog vlug neergepend had. Zo zei hij: "Wij hebben geen enkele reden om vijanden te zijn. Geen van ons wil de ander overheersen."¹⁶

Wanneer Nixon twee dagen later een gymnastiekvoorstelling bijwoont in een stadion krijgt hij wel een staande ovatie van 18.000 Chinezen.

Hetzelfde scenario herhaalt zich drie maanden later in Moskou. Koele ontvangst, Leonid Brezjnev die zijn Amerikaanse ambtgenoot aanvankelijk straal negeert, maar daarna volgen wel ontspannen gesprekken en zelfs een akkoord over wederzijdse ontwapening, dat op 26 mei 1972 ondertekend wordt. De Strategic Arms Limitation Talks (SALT), opgestart in november 1969, resulteren in SALT I, waarin een beperking van antiballistische raketssystemen en strategische aanvalswapens wordt overeengekomen.

Nixon wordt in eigen land als een grote staatsman onthaald. 'Met zijn spectaculaire wereldtochten stevent de Amerikaanse president niet alleen op een electorale overwinning af, maar ook op een houdbaar vergelijk op wereldschaal voor de komende jaren,' oordeelt *Het Laatste Nieuws*.¹⁷

De Duitse bondskanselier Willy Brandt heeft terzelfder tijd een

eigen vorm van detente ingezet: zijn *Ostpolitik* is een impliciete erkenning van de Duitse Democratische Republiek (DDR).

Half juni 1973 wordt Brezjnev verwelkomd in Washington. Daar wordt een akkoord bereikt over een verbod op offensieve kernwapens vanaf 1974. Brezjnev keert als een held terug in Moskou.

In juni 1974 is Nixon opnieuw in de Sovjet-Russische hoofdstad. Dit keer is het onthaal feestelijker. Bij zijn terugkeer geeft de Amerikaanse president in een radio- en televisietoespraak toe dat er geen akkoord werd bereikt over de volledige controle over strategische kernwapens, terwijl Brezjnev zijn bevolking laat weten dat er wel een akkoord is bereikt over de beperking van raketafweersystemen (ABM's), een gedeeltelijk verbod op ondergrondse kernproeven en dat er nieuwe pogingen zullen worden gedaan om de productie van offensieve kernwapens te beperken.

Op 1 augustus 1975 mondt een internationale veiligheidsconferentie met 35 deelnemende landen in de Finse hoofdstad Helsinki na twee jaar uit in de ondertekening van een meer dan honderd pagina's tellende eindverklaring, in aanwezigheid van president Ford, Nixons opvolger, en secretaris-generaal Brezjnev. De algemene tenor van de aanwezigen is dat de top weinig concreets heeft opgeleverd, al toont de Amerikaanse delegatie zich enthousiast.

Dan is de belofte van de Verenigde Staten, in oktober 1977, om het nucleaire arsenaal met de helft in te krimpen, een pak concreter. En op 18 juni 1979 mag alweer een andere Amerikaanse president, de democraat Jimmy Carter, zijn handtekening zetten onder SALT II, waarin onder meer wordt overeengekomen het aantal lanceerinstallaties te beperken. Naast hem houdt nog altijd Leonid Brezjnev de pen vast.

Hoewel de Amerikanen SALT II zullen honoreren, wordt het verdrag niet geratificeerd door de Senaat. Dat heeft alles te maken met de inval van de Sovjet-Unie in Afghanistan, op 27 december 1979. Daar heeft net de derde staatsgreep in anderhalf jaar tijd plaatsgevonden en Moskou wil het communistische regime in het

Aziatische land in stand houden. De militaire invasie wordt onmiddellijk als een bedreiging voor de wereldvrede gezien. Via de 'hot-line' verneemt president Carter van zijn ambtsgeenoot Brezjnev dat er 25.000 Russische soldaten naar Kaboel zijn gestuurd. In realiteit ligt het aantal dichterbij 40.000. De roebel wordt de officiële munt van Afghanistan.

De Amerikanen sturen alvast vliegdekschepen naar de Indische Oceaan. De zorgzaam opgebouwde detente van de jaren 70 lijkt hiermee ten einde te komen. Carter zoekt vervolgens steun bij China tegen de Sovjetinvasie.¹⁸

Noord-Ierland

Autonomie, daar draait het aan het begin van de twintigste eeuw om in Ierland. De in 1905 opgerichte, links-nationalistische partij Sinn Féin – Iers voor 'wijzelf' – streeft naar een grote mate van zelfstandigheid, iets wat het Verenigd Koninkrijk absoluut niet ziet zitten. Het rijk moet één en ondeelbaar blijven, vindt men in Londen, zowel op Buckingham Palace als in het Palace of Westminster.

Het anti-Britse sentiment wordt nog versterkt wanneer de Britse overheid wil dat de algemene dienstplicht voortaan ook in Ierland zal gelden. Sinn Féin verzet zich daar met succes tegen. Kort na de Eerste Wereldoorlog behaalt de partij een groot verkiezingssucces: 73 van de 106 Ierse zetels worden ingenomen door Sinn Féin-verkozenen. Zij hebben zich voorgenomen om hun zitje in het Britse parlement niet in te nemen en willen daarentegen in het Dáil Éireann, het Ierse Lagerhuis, actief zijn. Er ontstaat een schisma bij de nationalisten: de ene groep wil in 1919 de republiek uitroepen met de hoop erkend te worden op de Vredesconferentie van Versailles; de andere groep, aangestuurd door de revolutionair Michael Collins, opteert voor gewapende strijd.

Dat resulteert in de Ierse Onafhankelijkheidsoorlog, die twee en een half jaar zal duren. In december 1921 sluit de meerderheid van de republikeinen een overeenkomst met de Britse regering: het Anglo-Iers Verdrag bepaalt dat 26 zuidelijke Ierse graafschappen fei-

telijk onafhankelijk zullen worden, waardoor Ierland dezelfde status krijgt als Canada en Australië: een *dominion*, met een eigen beleid, maar met de Britse koning als officieel staatshoofd. Saorstát Éireann ontstaat, de Ierse Vrijstaat. Michael Collins wordt aangeduid als voorzitter van de voorlopige regering, maar tijdens de burgeroorlog die vervolgens losbarst wordt hij vermoord. In deze periode ontstaat ook het Irish Republican Army (IRA), dat tegen de Britse troepen strijdt.

Pas in 1949 wordt Ierland echt onafhankelijk, maar het noorden van het eiland blijft Brits eigendom. Noord-Ierland krijgt weliswaar een eigen regering, maar die blijft schatplichtig aan wat in Londen bedisseld wordt. Het blijft relatief rustig tot in 1966 de Ulster Volunteer Force, een pro-Britse illegale paramilitaire organisatie, wordt opgericht als replek op de stijgende populariteit van het IRA. Twee jaar later monden verschillende (Noord-)Ierse marsen voor burgerrechten uit in geweld. Nog brutaler gaat het er in augustus 1969 aan toe tijdens de Battle of the Bogside in Derry, Noord-Iers grondgebied. Katholieke nationalisten botsen er met protestantse loyalisten verenigd in de Royal Ulster Constabulary. De Britse premier Harold Wilson beslist het leger in te zetten tegen katholieke demonstranten.

Beide zijden zijn het over één ding eens, de naam voor deze situatie: 'The Troubles'.

In de zomer van 1970 is de toestand opnieuw explosief in Ulster, een provincie die voor twee derde tot Noord-Ierland (dus: Groot-Brittannië) behoort en voor één derde tot Ierland. Er worden 18.000 soldaten, politiemannen en leden van de burgerwacht met vuurwapens, waterkanonnen, katapulten (om traangasbommen weg te schieten), tanks en jeeps vol radiozenders en ontvangers naartoe gestuurd om op te treden wanneer katholieke en protestantse Ieren zouden clashen.

In de daaropvolgende maanden zijn er legio incidenten. Een vijfjarig kind dat in de Noord-Ierse hoofdstad Belfast wordt dood-

gereden door een gepantserde wagen. Een politicus die wordt ontvoerd. Negen leden van het IRA die uit de gevangenis ontsnappen. Geruchten over andere IRA-gevangenen die worden gefolterd. Een burgeroorlog die op het punt staat uit te breken in Belfast en in de tweede stad van het gebied, Derry – door de Britten Londonderry genoemd.

Zondag 30 januari 1972 eindigt een vreedzaam begonnen verboden demonstratie voor burgerrechten in het stadsdeel Bogside van Derry in een bloedbad, wanneer Britse soldaten het vuur openen. Veertien ongewapende mannen en jongens komen daarbij om. De gebeurtenis krijgt in de media de naam ‘Bloody Sunday’. De slachtpartij bezorgt het IRA, een tot dan toe eerder marginale organisatie, een flinke boost.

Zelfs de conservatieve *Gazet van Antwerpen* hekelt het Britse optreden. ‘Men kan bezwaarlijk sympathie voelen voor de sluipschutters van de IRA, maar deze schietpartij van een geregeld leger is veel ernstiger. Dit leger is er om burgers te beschermen, niet om ze neer te schieten.’¹⁹

Ierland trekt zijn ambassadeur uit protest terug uit Londen. Premier Heath wordt bedreigd. De Noord-Ierse militante Bernadette Devlin vliegt in het Britse parlement minister van Binnenlandse Zaken Reginald Maudling aan. Een man die zegt te spreken namens de ‘Irish Minutemen’ dreigt met aanvallen op Britse industriële instellingen in New York. En drie dagen na Bloody Sunday wordt de Britse ambassade in Dublin in de as gelegd.

Als reactie roept Paul McCartney samen met zijn rockgroep Wings op om (Noord-)Ierland terug te geven aan de Ieren. ‘*Give Ireland back to the Irish / Don’t make them have to take it away / Give Ireland back to the Irish / Make Ireland Irish today*’.

De incidenten volgen elkaar nu in sneltempo op. Bij een aanslag op een parachutistenkantine in Aldershot, in Zuidoost-Engeland, vallen zeven doden (22 februari). Bij een bomaanslag in de drukke Donegal Street in Belfast vallen zes doden en 150 gewonden

(20 maart). De Britse regering beslist dat Noord-Ierland voortaan 100 procent vanuit Londen bestuurd zal worden, de Noord-Ierse regering en parlement worden voor een jaar 'geschorst', waarmee een einde komt aan 51 jaar relatieve autonomie. Lagerhuisvoorzitter William Whitelaw wordt als minister-resident naar Ulster gestuurd (25 maart). Een algemene staking verlamt Ulster (26 maart). Martha Crawford wordt gedood tijdens een vuurgevecht tussen het IRA en Britse soldaten, waarna de Provisionals, de militante vleugel van het IRA, plots pleiten voor een referendum (begin april). In Anderson Street, in de katholieke wijk Andersontown van Belfast, sterven meerdere mensen bij wapengeweld (28 mei). Na een bilaterale wapenstilstand (22 juni) vallen er toch weer zeven doden na rellen, waarop het Britse leger Andersontown bezet en duizenden vrouwen en kinderen moeten vluchten voor de wederzijdse terreur (14 juli). Op 'Bloody Friday' ontploffen in het centrum van Belfast meer dan twintig IRA-bommen in een tijdsbestek van 80 minuten: negen doden, 190 gewonden. Het Britse leger treedt opnieuw hardhandig op (21 juli).

Dat er meerdere strijdende partijen zijn maakt het conflict nog onbeheersbaarder. Aan protestantse zijde zijn er naast de reeds genoemde Ulster Volunteer Force de Ulster Defence Association, het Red Hand Commando, Ulster Resistance en de Loyalist Volunteer Force. Aan katholieke zijde is er niet alleen het IRA, maar ook het Provisional Irish Republican Army, het Irish National Liberation Army, de Irish People's Liberation Organisation, het Continuity Irish Republican Army en het Real Irish Republican Army. Het klinkt als de protagonisten van een absurde Monty Pythonsketch, mocht het niet zo triest zijn.

Ook in 1973 eist het conflict tientallen mensenlevens. In het weekend van 3 en 4 februari vallen er zeventien doden te betreuren bij verschillende terreuraanslagen. En terwijl in Noord-Ierland een referendum wordt georganiseerd over het wel of niet blijven voortbestaan van de grens tussen Ulster en de Ierse Republiek, tekent het IRA verantwoordelijk voor verschillende bomaanslagen in Londen,

waarbij één dode en honderden gewonden vallen. Een deel van de Old Bailey, het gerechtsgebouw in de City, wordt zwaar beschadigd.

Op 20 maart stelt de conservatieve premier Edward Heath een witboek voor over Noord-Ierland. Ulster blijft Brits zolang de bevolking dat wenst. Noord-Ierland krijgt opnieuw een eigen parlement met tachtig leden en een grotere mate van zelfbestuur dan gelijk welk ander onderdeel van het Verenigd Koninkrijk. Er komt ook een minister van Noord-Ierland in de Britse regering en twaalf Noord-Ierse afgevaardigden zullen in het Britse parlement zetelen. Daartegen stijgt onmiddellijk protest op uit protestantse hoek.

De beoogde wapenstilstand komt er niet, de Provisionals zetten de strijd voort en verwerpen op hun beurt het witboek van Heath. Het daaropvolgende weekend worden al drie Britse soldaten gedood in Belfast.

Een onvolledige opsomming van gebeurtenissen in de maanden en jaren nadien.

- **31 oktober 1973** Drie vooraanstaande leden van de Provisional IRA ontsnappen uit de streng bewaakte Mountjoy-gevangenis in Dublin. Ze worden door een gekaapte Alouette-helikopter weggevoerd. De hele ontsnappingsoperatie duurt niet veel langer dan een minuut.
- **4 februari 1974** Het IRA blaast een Engelse bus op die op weg is naar de militaire kazerne in Catterick en de luchtmachtbasis van Leeming. Elf doden, onder wie twee kinderen van militairen.
- **17 mei 1974** Verschillende bomauto's ontploffen in Dublin. Er vallen 25 doden en meer dan honderd gewonden.
- **5 oktober 1974** Bij twee bomaanslagen op drukbezochte cafés in het hartje van Guildford, een universiteitsstad op 50 kilometer ten zuidwesten van Londen, vallen vijf doden en meer dan vijftig gewonden. De getroffen cafés worden vooral bezocht door soldaten van militaire basissen uit de omgeving. Datzelfde weekend zijn er ook verschillende terreuracties in Noord-Ierland zelf.

- **21 november 1974** In het centrum van Birmingham ontploffen er gelijktijdig op drie plaatsen – twee pubs en een bioscoop – zeven bommen. De protestantse aanslag eist negentien doden en meer dan 200 gewonden.
- **5 september 1975** Twee doden en 49 gewonden bij een bom-aanslag op het Hiltonhotel aan Park Lane in Londen. De explosie wordt aangekondigd door iemand met een Iers accent. De Franse zanger Claude François is een van de hotelgasten. ‘Ik stapte net uit de lift de ontvangsthall in, toen de ontploffing zich voordeed. Ik was bijna doof van de knal en hoor trouwens nog steeds niet goed.’²⁰
- **6 juni 1976** Tien protestanten worden koelbloedig neergeknald in het dorpje Whitecross, waar ze terugkeren van hun werk in een textielfabriek. De moord wordt opgeëist door de minder bekende Republikeinse Actiegroep van Zuid-Armagh. Een lid zegt aan de telefoon dat de moord een wraakmaatregel is voor de moord op vijf katholieken in Armagh twee dagen eerder.
- **21 juli 1976** De auto van de kersverse Britse ambassadeur in Dublin, Christopher Ewart-Biggs, rijdt op twee kilometer van zijn residentie op een landmijn. Hijzelf en zijn secretaresse komen om het leven.
- **28 oktober 1976** Maire Drumm, de vicevoorzitter van Sinn Féin, wordt op haar ziekbed vermoord. De drie daders behoren tot een extremistische protestantse organisatie.

Dat Betty Williams en Máiread Corrigan, leidsters van de Noord-Ierse vredesbeweging, in 1976 de Nobelprijs voor de Vrede ontvangen, is niet meer dan een pleister op een houten been. Een oplossing is nog lang niet in zicht, blijkt opnieuw in 1979. Op 30 maart van dat jaar vermoordt het IRA Airey Neave, die wordt gezien als de rechterhand van kandidaat-premier Thatcher. Op die manier wil het IRA duidelijk maken dat de onafhankelijkheid van Ulster een verkiezingsthema moet worden.

En op 27 augustus komt graaf Mountbatten, oom van de Britse

prins-gemaal Philip, om het leven bij een bomaanslag op zijn boot in de buurt van zijn Ierse zomerverblijf. De aanslag wordt in een anoniem telefoongesprek opgeëist door het Ierse Nationale Bevrijdingsleger (INLA). Naast de graaf worden nog twee andere opvarenden gedood. Voor het eerst wordt een lid van de Britse koninklijke familie het slachtoffer van een aanslag in het (Noord-)Ierse conflict.

India-Pakistan

In maart 1971 ontstaat in Oost-Pakistan een onafhankelijkheidsstrijd, die door het centrale bewind bloederig wordt onderdrukt. Het Pakistaanse leger richt daarbij een genocide aan, waarbij tussen de 300.000 en de drie miljoen slachtoffers vallen. Tien miljoen mensen, vooral Hindoes, vluchten naar buurland India, dat als eerste de door majoor Mujibur Rahman uitgeroepen onafhankelijkheid van Bangladesh, zoals Oost-Pakistan vanaf 26 maart zal heten, erkent. Om de arme bevolking van de nieuwe natie te ondersteunen, organiseren ex-Beatle George Harrison en de Indiase sitarspeler Ravi Shankar op 1 augustus 'The Concert for Bangladesh' in Madison Square Garden in New York. Tot overmaat van ramp wordt Bangladesh in oktober getroffen door een cycloon.

De Indiase demarche zet ook de sowieso al moeizame verhouding met West-Pakistan op scherp. De Amerikanen kiezen de zijde van West-Pakistan; Britten en Fransen zijn eerder geneigd om de Indiase premier Indira Gandhi te steunen. Maar Gandhi sluit ook een pact met de Sovjet-Unie, vooral met als doel om te vermijden dat China zich in het conflict zou mengen.

Op 3 december breekt de oorlog uit, ondanks een ultieme Britse bemiddelingspoging via de Verenigde Naties. West-Pakistan opent de vijandigheden met luchtbombardementen op het noordwesten van India. India slaat terug en veertien dagen later al neemt het de Pakistaanse hoofdstad Dhaka in. Op 16 december geeft het West-Pakistaanse leger zich onvoorwaardelijk over. Het korte conflict heeft aan Pakistaanse zijde dubbel zoveel slachtoffers geëist als aan Indiase.